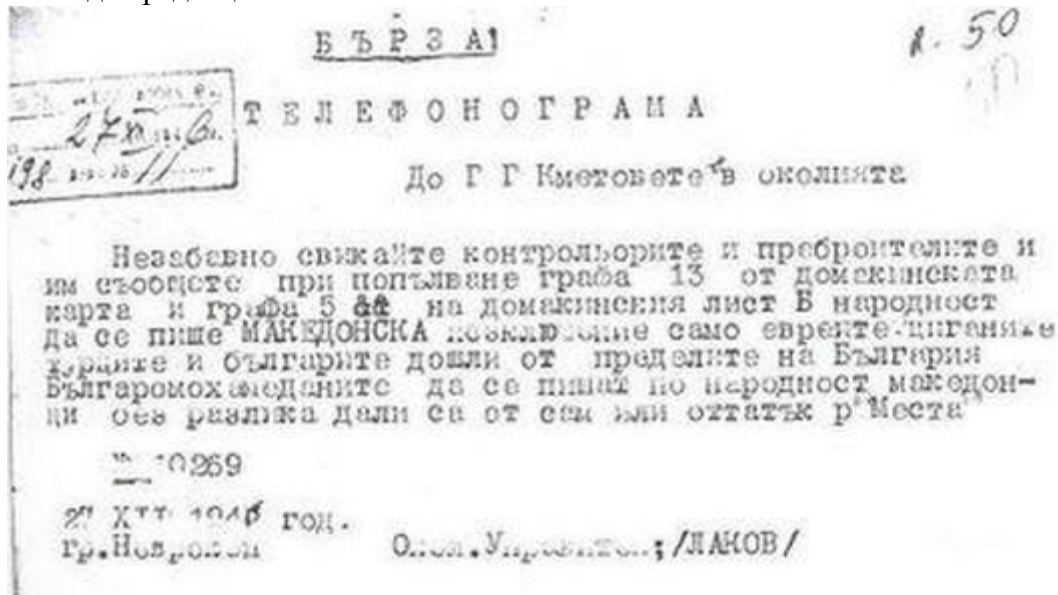

“Безшумната” ликвидация или как беше погубен от комунистите елитът на македонските българи

Последна редакция на 07/06/16 10:29

Преди 70 години БКП унижозават последните съпротивителни сили срещу македонизирането на Пиринския край

В България е имало второ Белене – Секретният лагер в Пазарджик

Д-р Горан Благов, специално за Faktor.bg

Бели петна в най-новата ни история колкото щещ. И то не поради страх или нежелание на историците да ги изследват. Причината е много по-сериозна, но не и изненадваща – липсват документи. Така е за не малко от важните събития и процеси, разигравали се след 9.09.1944-та – та чак до 1989 г. Обяснимо. Когато някой е издевателствал с живота на цели поколения, когато е унижозавал или провалял съдби, едва ли може да се очаква друго освен следите старателно да бъдат заличени... Такъв е казусът и с последните дни на последните лидери и активисти на Вътрешната македонска революционна организация (ВМРО), които отечественофронтовската власт унижозава през лятото на 1946 година.

Предисторията

Предателската роля на Българската работническа партия (комунисти), преименувана впоследствие на БКП, по отношение на македонските българи започва още в първите седмици след деветосептемврийския преврат. Тогава българските комунисти се споразумяват с другарите си от компартиите на Югославия и Македония да пропагандират обединението на “македонския” народ, да обявят българите от Пиринско за “македонци” и да присъединят района към прождащата социалистическа република Македония. Това е част от плана на Сталин за сливането на България и Югославия в една голяма южнославянска федерация. Чрез своите местни структури БРП (к) започва систематична пропаганда в Пиринско. Но среща упоритата съпротива на все още съществуващата опозиция. Включително и на ВМРО, чийто

лидери продължават да отстояват, че Македония е и трябва да бъде неделима част от България.

В началото на юни 1946 г. Сталин нарежда на Г. Димитров и Й. Тито да се ускори македонизирането на българите в Пиринско. Комунистите обаче знаят, че при наличието на ВМРО това ще бъде твърде мъчително. Опасяват се и от въоръжена съпротива. Затова пристъпват към унищожаване на организацията. Тогавашният началник на контраразузнаването Стефан Богданов по-късно ще разкаже, че лично министърът на вътрешните работи Антон Югов им предава указанията на Георги Димитров: “да се ликвидират безшумно и без съд група от пет-шест македонски терористи, които нямаха нито един извършен терористичен акт против отечественофронтовската власт”. Сред главните ексекutori е някогашният член на протогеровисткото крило на ВМРО, впоследствие висш функционер на БКП – Лев Главинчев. Той превръща в кървава саморазправа преследването и избиването на елита на македонските българи – може би яростна мъст срещу привържениците на Ванче (Иван) Михайлов, който през 30-те г. на XX в. издава смъртна присъда на Главинчев...

Всъщност ликвидираните съвсем не са само петима-шестима, както се твърди, че е настоявал Г. Димитров. Вечерта на 7 и в нощта срещу 8 юни повече от 200 лидери и членове на организацията са арестувани и отведени в неизвестна посока. Някои от тях загиват още в същия ден. Но трагичният край на повечето от тях продължава да е загадка за най-бизките им – техните деца и внуци. И от това спомените им са по-силни, и... по-болезнени.

“Малките фашистки кученца”

Авокатът Кирил Дрангов е член на Централния комитет на ВМРО. Син на известния български военачалник полковник Борис Дрангов, който загива в Първата световна война през 1917 г. След присъединяването на Вардарска Македония към България Кирил се установява със семейството си в родния град на своя баща – Скопие. Деветосептемврийският режим го принуждава да премине в нелегалност. Укрива се при близки и познати. В краен случай използва тясно и мрачно помещение на софийската църква “Св. Петка” – там му дава убежище една от клисарките на храма.

През юни 1946 г. татко беше у дома – спеше на тавана – разказва дъщерята на Кирил – Райна Дрангова. Къщата и досега е запазена във вътрешния двор на ул. “Шишман” № 37. “Седми юни през 1946-та беше петък. На другия ден беше Задушница и майка беше приготвила питка и жито. При мен беше дошла моя съученичка – Хела (Елена) Лефтерова. Когато видя нещата за Задушница ме попита: “Това за баща ти ли е?”. Отговорих ѝ, че моят баща е жив. Дълго време след това не можех да се простя, как ѝ казах, че баща ми е жив – нейния баща беше убит скоро след Девети септември”. Единадесет годишната Райна Дрангова не предполага, че на баща ѝ всъщност остават само няколко часа живот...

“С брат ми Борис си бяхме легнали, когато към десет и половина ни събуди страшна шумотевица в къщи. Майка ни каза да бъдем спокойни – вика ли я за справка в полицията – но гласът ѝ трепереше.” – спомня си Райна, която никога няма да забрави нощта на 7 срещу 8 юни 1946 г. В дома им нахълтват десетина цивилни и униформени милиционери, които започват обиск. Съпругата на Кирил, която трябва да бъде отведена за разпит, е принудена да се преоблича пред погледите на няколко жени – т.нар. поемни лица на Народната милиция. **“Някои от тях започнаха да**

пробват роклите на майка, а тя имаше само два вечерни тоалета. Кикотеха се. После отгъмкнаха някои от нещата ѝ. През това време полицаите тършуваха из къщи. И когато тръгнаха към тавана почна пукотевицата. Очевидно татко пръв е открил огън. Двамата с брат ми ни заключиха в една стая. Осветиха цялата къща с прожектори отвън.” – продължава своя спомен Райна Дрангова.

Служителите на Народната милиция се опитват да накарат Кирил Дрангов да се предаде. Принуждават майка му и тъст му да разговарят с него и да го придумат. Напразно. Той остава барикадиран на тавана в своя дом. **“По едно време стрелбата утихна – разказва Райна Дрангова – но едва на следващата сутрин разбрахме какво се е случило. Тогава бяха дошли Югов и Главинчев да видят “резултата”. Югов беше бесен – искал е баща ми да бъде заловен жив. Били имали информация, че получил много пари, за да организира, както казваха, “подполие” (на руски букв. “нелегалност”- б.а.). Къщата ни беше претърсвана от милиционери и следователи. Като ни видяха, единият от тях изсъска: “Това ли са малките фашистки кученца?”**

Имаше един много изискано облечен, наричаха го “другаря инспектор” – Тома Трайков. Той ни разпитваше с брат ми Борис, който беше на девет години. Него го биха с пръчка, която взеха от една играчка. А мен ме риташа – счупиха ми ребро. Върхът на цинизма беше, когато ни казаха, че ни бият, защото снощи не сме им казали, че татко е вкъщи. Ако сме им казали, можело е да остане жив...”. Дъщерята на Кирил Дрангов знае и двете версии за смъртта на баща си – “самоубийство” и “убийство”. Според документ на Държавна сигурност от 1962 г. Дрангов “при престрелка с нашите органи е убит”, като преди това е “убил шест души от МВР”.

Режимът не позволява да бъдат издадени никакви некролози за смъртта на четиридесет и пет годишният член на ВМРО. Погребват го само най-близките роднини. Съпругата му не е сред тях. Тя все още е в следствения арест в Дирекция на Народната милиция. “Майка я пуснаха две седмици след като татко загина. Прибра се у дома лазейки – беше пребита, а единият ѝ крак – счупен. Разказваше, че са я провисвали вързана на прът и са я били с гумени палки. После я пускали в каца с ледена вода, за да няма синини по тялото...” – завършва трагичният си спомен от детството Райна Дрангова.

Една рисунка – спомен от татко

Вечерта на 7 срещу 8 юни в дома на Йосиф Марков, директор на кино “Македония”, чийто собственик е ВМРО, се събират някои от дейците на организацията. Срещата е по настояване на Владо Куртев. Той е бил викан на разговор с вътрешния министър А.Югов, който му заявил, че комунистическата партия “търси сътрудничество” с ВМРО. Вероятно режимът е искал да знае какво смята организацията за македонизирането на Пиринско?! Няколко от лидерите на ВМРО се събират в къщата на Йосиф Марков за да чуят подробности от тази среща и да решат дали изобщо ще влязат в разговори с новата власт.

Дали това събиране не е било някакъв капан – Аглика Маркова, дъщерята на Йосиф – все още гадае. Тогава тя е едва на три години и единственият спомен, останал от баща ѝ е една рисунка... Какво се е случило, научава от майка си и сестрите си. Служителите на Народната милиция нахълтват в дома ѝм на столичната ул. “Тодор Бурмов” № 4 и отвеждат с един камион баща ѝ, чичо ѝ – Петър Марков, съпругът на най-голямата ѝ сестра – Коста Ризов (последният председател на студентската организация “Шар”),

Гошо Атанасов, Георги Настев. **“Чувахме най-различни слухове – че са ги изгорили живи, че са ги предали на югославските тайни служби – УТБА. За татко говорех, че жив е нарязан за парчета.”** – разказва Аглика Маркова, известен наш преводач от английски език. **От задържаните в дома на Йосиф Марков е “документирана” единствено смъртта на неговия зет – 27 годишният Коста Ризов. На 24 август 1946 г. той е осъден задочно на смърт – “чрез обесване”.** В присъдата се уточнява, че лицето **“е в неизвестност”**. Младият мъж не дочаква да види дъщеричката си Дафне, която се ражда два месеца след неговия арест...

Лагер, смъртоносен като ГУЛАГ

Страхил Развигоров е син на известния македонски войвода Мише Развигоров. Член е на ЦК на ВМРО. Арестуван е два дни след началото на хайките срещу дейците на организацията. По това време той е адвокат в гр. Елена – интерниран е тук след Деветнадесетомайския преврат през 1934 г. Задържан е едва на 9 юни заради “забавянето” на заповедта от София. Цивилен милиционер го отвежда с междуградския автобус в столицата. Тогава семейството му го вижда за последен път. После започват да поддържат връзка единствено чрез писма. Така знаят, че първоначално е бил задържан в столичната Дирекция на Народната милиция, после с още петдесетина дейци на ВМРО е изпратен в 31 областно управление на МВР в Плевен. **“От там в късната есен на 1947-ма ни върнаха последното писмо, което му бяхме изпратили. Пишеше, че лицето не може да бъде открито на това място. От тогава нищо не знаем за него”** – разказва синът на Страхил – инж. Михаил Развигоров. Просълзява се, когато си спомня, как почти до смъртта си майка му е чакала баща му да се върне...

Десетилетия по-късно разбират зловещата истина. Макар и не докрай. Бивш лагерник от Белене им преразказва какво е научил от Борис (Бунчо) Бунев – брат на известната българска революционерка от Македония Мара Бунева. Бунев също е сред арестуваните през лятото на 1946-та. Заедно със Страхил Развигоров и други членове на ВМРО попадат в т.нар Секретен лагер-Пазарджик – затвор на Държавна сигурност с особено предназначение. Според инж. М. Развигоров смъртността на задържаните в него е била сравнима с тази във фашистките и съветските концлагери: “не само, че ги инквизирали, но са ги държали толкова гладни, че в един момент не са могли да се разпознават...”. Споделя това, което му е преразказано от думите на Борис Бунев: **“Една нощ, някъде през 1948 г. в Секретния лагер дошъл с главорезите си Лев Главинчев. Събрал т.нар. “македонци” (членове на ВМРО – б.а.) и почнал да ги разпитва дали имат някакви здравословни проблеми. Трима се осмелили, да кажат че имат някакви болести. Сред тях бил и баща ми – оплакал се, че е прекарал инфаркт. Отделили тримата и ги извели нанякъде. Не след дълго другите затворници започнали да чуват от подземията тъпи удари от метални пръти и човешки викове... След няколко дни приятели на баща ми видели един затворник с неговите обувки и вече нямали съмнение, каква била съдбата му. Някои казвали, че неговия труп и на другите двама са изхвърлени с чували в Марица...”**. Едва през 1991 г. синът научава официално годината и мястото на трагичната смърт на баща си. Получава документ, че Страхил Развигоров е умрял през 1948 г. в Секретен лагер-Пазарджик.

Многогочие, вместо епилог

Това е едва една малка част от спомените за трагичния край на членовете на ВМРО през юни 1946-та. В касапницата на комунистическия режим не е пощаден дори

спасителят на българските евреи Владо Куртев. Лев Главинчев души с ръцете си софийският адвокат Манчо Димитров – в камиона с който го откарват заедно с други арестувани към Дирекция на Народната милиция на пл. “Лъвов мост”. В дома на Атанас Пашков, друг безследно изчезнал деец на ВМРО, се настанява неговият ексекютор – “другарят инспектор” Тома Трайков и живее там чак до смъртта си.

Броят на арестуваните и избитите в тази акция не е установен с точност. Техните наследници смятат, че те са над 200 души. Ако приемем за достоверен цитатът от думите на Павел Главинчев, брат на Лев Главинчев, че той е убил “226 македонски фашисти...”, можем да смятаме, че това е относително точна цифра. Но дали е така наистина? Твърди се още, че от всички задържани са оцелели едва четирима души. Всички останали са принесени като жертва на чудовищния план за дебългаризирането на Пиринския край. Българи избиват българи в името на нечии чужди интереси. И понеже не сме имунизирани това да не се случи отново, е добре да запълним белите петна в тази история...

След като се разправят с лидерите на ВМРО, палачите пристъпват към действие. На пленума на ЦК на БКП през август 1946 г. е взето решение за отварянето на “македонски” училища, в които да се преподава на новосъчинения македонски език, да се учи историята на българите, фалшифицираната като “македонска”. В Пиринско са приети десетки учители от Социалистическа република Македония, открит е Македонски народен театър в Горна Джумая (дн. Благоевград) и т.н., и т.н.

Като епитафия върху незнайните гробове на повечето от тези над 200 жертви, може би най-добре подхождат думите на известния български юрист – проф. Георги Генов, написани в тефтера на Коста Ризов през октомври 1945 г., докато и двамата са следствени политически затворници в Централния Софийски затвор: **“И аз, и Вие до голяма степен сме жертва на нашата голяма любов към Целокупното българско отечество и главно към Македония. Никога не съм допускал, че нейния български характер може да бъде отречен от българи, дори като момент на най-голям опортюнизм... Смятаме, че сме били прави и не се отказваме от него. Затова и по-леко ще пренесем нашата тежка участ, както са я понасяли хиляди мъченици в името на правдата и истината.”**

В галерия:

- 1. от ляво на дясно: Страхил Развигоров, Кирил Дрангов и Йосиф Марков**
- 2. Владимир Куртев**
- 3. Коста Ризов**
- 4. Факсимиле от телеграма на Неврокопския околийски управител от декември 1946 г. за македонизирането на местното българско население от Пиринско.**